

Differencialegyenletek. I. Feladatsor

1. Ismetlo feladatok.

I.) Szamold ki a kovetkezo fuggvenyek határozatlan integraljait!

$$a) x \ln(3x), \quad b) \sin(3x)\sqrt{\cos(3x)}, \quad c) \frac{1}{(x-3)x}$$

Megoldas:

$$a) \frac{1}{2}x^2 \log(3x) - \frac{x^2}{4} + C$$

$$b) -\frac{2}{9} \cos^{\frac{3}{2}}(3x) + C$$

$$c) \frac{1}{3}(\log(x-3) - \log(x)) + C$$

II.) Ird fel a kovetkezo fuggvenyek Taylor sorat az $x = x_0$ pont korul!

$$a) e^{3x}, x_0 = 0; \quad b) \sin(3x), x_0 = 0; \quad c) \log(x), x_0 = 1; \quad d) \frac{1}{1-x}, x_0 = 0; \quad e) \frac{1}{x^2+1}, x_0 = 0.$$

Megoldas:

$$a) 1 + 3x + \frac{3^2 x^2}{2!} + \frac{3^3 x^3}{3!} + O(x^4) = 1 + 3x + \frac{9x^2}{2} + \frac{9x^3}{2} + O(x^4)$$

$$b) 3x - \frac{3^3 x^3}{3!} + \frac{3^5 x^5}{5!} - \frac{3^7 x^7}{7!} + O(x^9) = 3x - \frac{9x^3}{2} + \frac{81x^5}{40} - \frac{243x^7}{560} + O(x^9)$$

$$c) (x-1) - \frac{1}{2}(x-1)^2 + \frac{1}{3}(x-1)^3 - \frac{1}{4}(x-1)^4 + O((x-1)^5)$$

$$d) 1 + x + x^2 + x^3 + x^4 + O(x^5)$$

$$e) 1 - x^2 + x^4 - x^6 + O(x^7)$$

III.) Legyen $f(x)$

$$a) e^{x+y^2}, \quad b) x \sin(y^2).$$

Mennyi $f'_x, f'_y, f''_{xx}, f''_{xy}, f''_{yx}, f''_{yy}$? Mennyi $\frac{d}{dx} f(x, \ln(x))$?

Megoldas:

$$a) e^{x+y^2}, 2ye^{x+y^2}, e^{x+y^2}, 2ye^{x+y^2}, 2ye^{x+y^2}, 4y^2 e^{x+y^2} + 2e^{x+y^2}, e^{x+\log^2(x)} \left(\frac{2\log(x)}{x} + 1 \right)$$

$$b) \sin(y^2), 2xy \cos(y^2), 0, 2y \cos(y^2), 2y \cos(y^2), 2x \cos(y^2) - 4xy^2 \sin(y^2), \sin(\log^2(x)) + 2\log(x) \cos(\log^2(x))$$

2. Ird at a kovetkezo DE-ket idofuggetlen DE rendszerre!

$$a) y' = xy^2 + x; \quad b) y' = x - y; \quad c) \frac{d}{dx} \begin{pmatrix} y_1 \\ y_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} xy_1 + y_2 \\ y_1 y_2 + x \end{pmatrix}$$

Megoldas:

$$a) \frac{d}{dx} \begin{pmatrix} y \\ t \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} ty^2 + t \\ 1 \end{pmatrix}; \quad b) \frac{d}{dx} \begin{pmatrix} y \\ t \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} t - y \\ 1 \end{pmatrix}; \quad c) \frac{d}{dx} \begin{pmatrix} y_1 \\ y_2 \\ t \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} ty_1 + y_2 \\ y_1 y_2 + t \\ 1 \end{pmatrix}$$

;

3. Ird at a kovetkezo egyenleteket elsorende DE rendszerre!

$$a) y'' = -y' - 2y; \quad b) y''' = y + x; \quad c) \frac{d^2}{dx^2} \begin{pmatrix} y_1 \\ y_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} y_1' - y_2 \\ y_2' y_1 \end{pmatrix}$$

Megoldas:

$$a) \frac{d}{dx} \begin{pmatrix} y \\ v \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} v \\ -v - 2y \end{pmatrix}; \quad b) \frac{d}{dx} \begin{pmatrix} y \\ v \\ a \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} v \\ a \\ y + x \end{pmatrix}; \quad c) \frac{d}{dx} \begin{pmatrix} y_1 \\ v_1 \\ y_2 \\ v_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} v_1 \\ v_1 - y_2 \\ v_2 \\ v_2 y_1 \end{pmatrix}$$

4.

$$a) y' = f(x, y) = x - y; \quad b) y' = f(x, y) = y^2 + yx;$$

Mennyi y'' es y''' ? Ird fel y harmadrendu Talor polinomjat az $x = 0$ pont korul, ha $y(0) = 5$!

Megoldas:

$$y'' = \left(\frac{\partial}{\partial x} + f \frac{\partial}{\partial y} \right) f; \quad y''' = \left(\frac{\partial}{\partial x} + f \frac{\partial}{\partial y} \right)^2 f,$$

tehat

$$\begin{aligned} a) \quad & y'' = -x + y + 1, \quad y''' = x - y - 1, \\ & y(0) = 5, \quad y'(0) = f(0, 5) = 0 - 5, \quad y''(0) = -0 + 5 + 1 = 6, \quad y'''(0) = 0 - 5 - 1 = -6, \\ & y(x) \approx 5 - 5x + \frac{6}{2!}x^2 + \frac{-6}{3!}x^3 \\ b) \quad & y'' = 2xy + 2y^3 + 1, \quad y''' = 2x^2 + 8xy^2 + 6y^4 + 2y, \\ & y(0) = 5, \quad y'(0) = f(0, 5) = 25, \quad y''(0) = 251, \quad y'''(0) = 3760, \\ & y(x) \approx 5 + 25x + \frac{251}{2!}x^2 + \frac{3760}{3!}x^3 \end{aligned}$$

5.

$$a) f(x) = \sin x, \quad x_0 = \pi/2; \quad b) f(x) = \sqrt{x}, \quad x_0 = 9; \quad c) f(x) = 1/x, \quad x_0 = 2;$$

Ird fel f -nek a linearis $f(x_0 + \Delta x) \approx T_1(x_0 + \Delta x)$ kozeliteset, ha $\Delta x = 0.1$! Mennyi $\max_{z \in [x_0, x_0 + \Delta x]} |f''(z)|$? Adj felso korlatot a kozelites $|\text{hiba}(\Delta x)| = |f(x_0 + \Delta x) - T_1(x_0 + \Delta x)|$ hibajara!

Megoldas:

$$\begin{aligned} a) \quad & \sin(\pi/2 + 0.1) = \sin(\pi/2) + \cos(\pi/2) \cdot 0.1 + \text{hiba}(0.1) \\ |\text{hiba}(0.1)| & \leq \frac{1}{2} \Delta x^2 \max_{z \in [x_0, x_0 + \Delta x]} |f''(z)| = \frac{1}{2} 0.1^2 \max_{z \in [\pi/2, \pi/2 + 0.1]} |\cos(z)| \leq \frac{1}{2} 0.1^2 \cdot 1 \\ c) \quad & 1/(2 + 0.1) = 1/2 - 1/2^2 \cdot 0.1 + \text{hiba}(0.1) \\ |\text{hiba}(0.1)| & \leq \frac{1}{2} \Delta x^2 \max_{z \in [x_0, x_0 + \Delta x]} |f''(z)| = \frac{1}{2} 0.1^2 \max_{z \in [2, 2 + 0.1]} | -1/z^2 | = \frac{1}{2} 0.1^2 \cdot 1/4 \end{aligned}$$

6. Alkalmazd az Euler, illetve a Heun módszert a következő DE-ekre $\Delta x = 0.1$ lépésközzel az $y(2) = 3$ kezdeti feltétel mellett!

a) $y' = f(x, y) = x - y$;   b) $y' = x - y^2$;

Vegezd el ugyanezt az

c) $\frac{d}{dx} \begin{pmatrix} y_1 \\ y_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} y_2 \\ -y_1 \end{pmatrix}$;   d) $\frac{d}{dx} \begin{pmatrix} y_1 \\ y_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} y_1 - y_2 \\ y_1^2 + x \end{pmatrix}$

egyenletekre az $\begin{pmatrix} y_1(2) \\ y_2(2) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 2 \\ 3 \end{pmatrix}$ kezdeti feltétel mellett!

Mit jósolnak ezek a módszerek $y(2.1)$ -re?

.....
Megoldas:

a) *Euler* : $y(2.1) \approx y(2) + (2 - 3) \cdot 0.1 = 3 + (-1) \cdot 0.1 = 2.9$,
 $y(2.2) \approx y(2.1) + (2.1 - 2.9) \cdot 0.1$

Heun : $k_1 = f(2, 3) = 2 - 3 = -1$, $k_2 = f(2 + 0.1, 3 + f(2, 3) \cdot 0.1) = 2.1 - 2.9 = -0.8$,
 $y(2.1) \approx y(2) + \frac{1}{2}(k_1 + k_2) \cdot 0.1 = 3 + \frac{1}{2}(-1 - 0.8) \cdot 0.1$.

7. Oldd meg a következő DE-ket az $y(0) = 1$ kezdeti feltétel mellett, vizsgald meg a megoldások egyértelműségét, illetve határozd meg, hogy milyen intervallumon vannak azok értelmezve! Magyarázd meg a felmerülő problémákat!

a) $y' = y$,   b) $y' = y^2$,   c) $y' = y^{11/10}$,   d) $y' = \sqrt{|y|}$, $y \geq 0$ e) $y' = |y|^{9/10}$,

.....
Megoldas:

a) $y(x) = e^x$

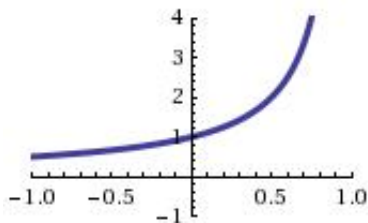
b) $\frac{dy}{dx} = y^2$, $\implies \frac{dy}{y^2} = dx$, $\implies \int \frac{dy}{y^2} = \int dx$, $\implies -\frac{1}{y} = x + C$,
 $\left(y(0) = 1 \implies -\frac{1}{1} = 0 + C, \implies C = -1 \right)$, $\implies y(x) = \frac{1}{1-x}$

c) $y(x) = \frac{1 \times 10^{10}}{(x-10)^{10}}$

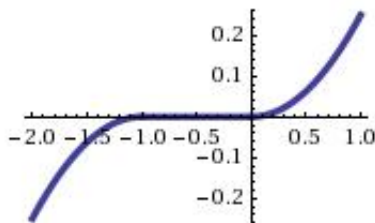
d) $y(x) = \begin{cases} \frac{1}{4}(x+2)^2, & \text{ha } x > -2, \\ 0, & \text{ha } -2 \leq x \leq C \\ -\frac{1}{4}(x+C)^2, & \text{ha } x < C \end{cases}$

(ahol $C \leq -2$ valamilyen tetszőleges állandó).

b)

d)

A megoldás az a) és a d) esetekben $(-\infty, \infty)$ -en értelmezett, b) esetben $(-\infty, 1)$ -en értelmezett, míg a c) esetben $(-\infty, 10)$ -en.

A megoldás a d) esetben nem egyértelmű, mivel $y = 0$ esetén nem teljesül a lokális Lipszitz feltétel.

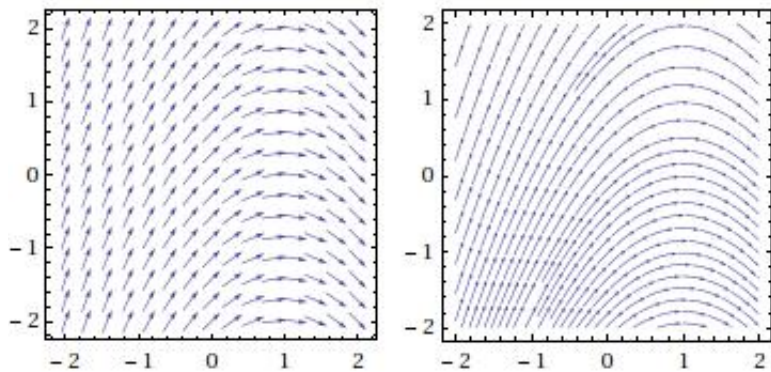
(Pl. ha $y > 0$, akkor $\frac{d}{dy} \sqrt{|y|} = \frac{1}{2\sqrt{y}} \rightarrow \infty$, ha $y \rightarrow 0^+$.)

8. Rajzold le az $y' = f(x)$ DE iránymezojet és a megoldásgörbeit!

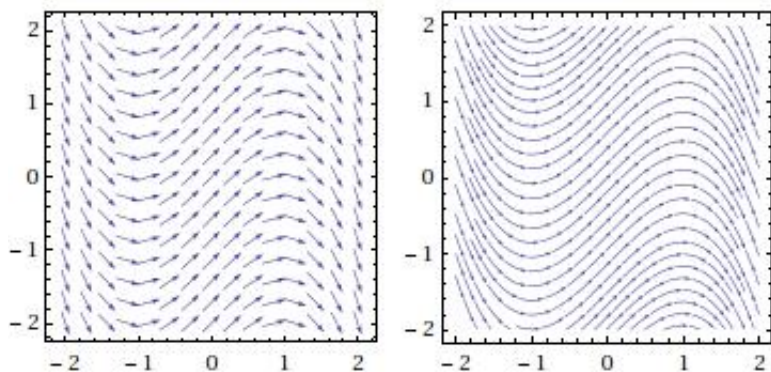
a) $y' = 1$,   b) $y' = x$,   c) $y' = 1 - x$,   d) $y' = x^2$,   e) $y' = 1 - x^2$,

Megoldas:

c)

e)

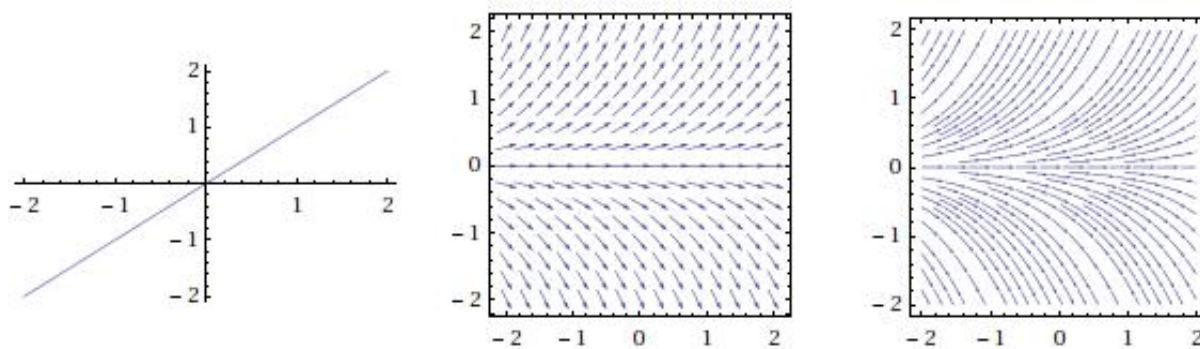

9. Rajzold le az $y' = f(y)$ DE iránymezojet és a megoldásgörbeit! Keresd meg a DE fixpontjait és írd fel a fixponttól való elérésre vonatkozó DE linearizált alakját! Vizsgald meg a fixpontok stabilitását!

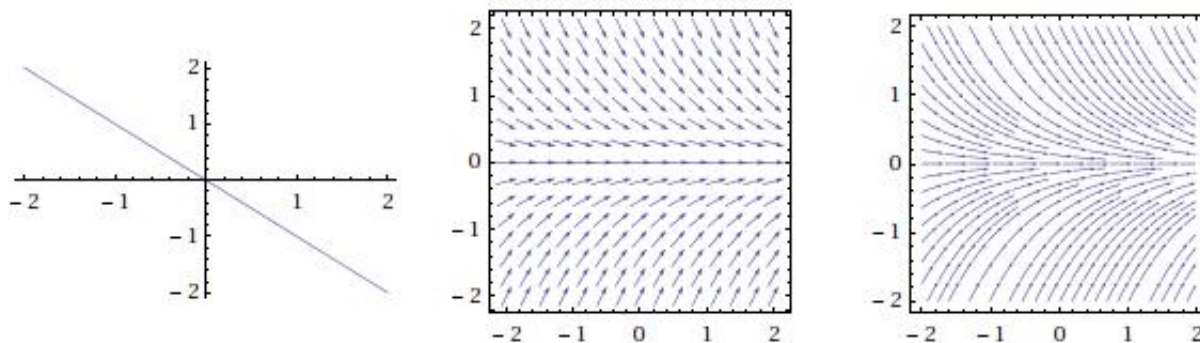
a) $y' = 1$,   b) $y' = y$,   c) $y' = -y$,   d) $y' = y + 1$,
 e) $y' = -1 + y^2$,   f) $y' = y(1 - y)$,   g) $y' = y(1 - y)(1 + y)$.

Megoldas:

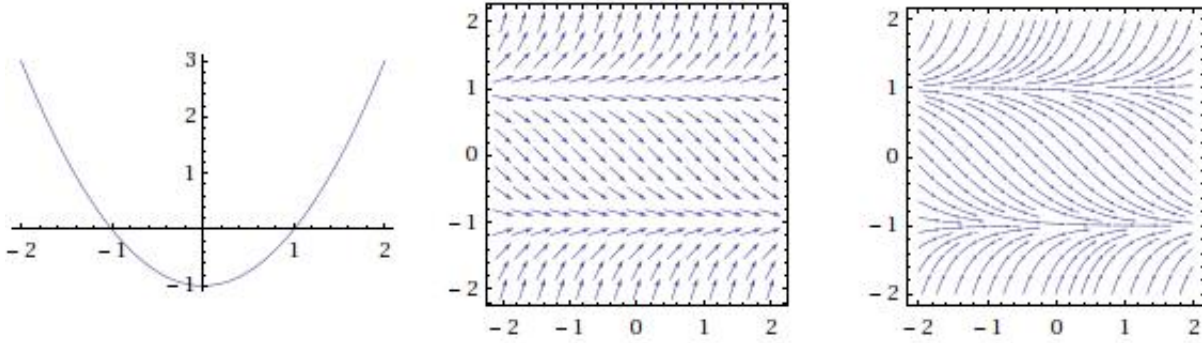
b) $y' = y$

c) $y' = -y$

e) $y' = y^2 - 1$

g) $y' = f(y) = y(1 - y)(1 + y) = +y - y^3$

$f'(y) = \frac{d}{dy}f(y) = 1 - 3y^2$. A fixpontok:

$y_1 = 0,$

$y_2 = 1,$

$y_3 = -1,$

$f'(y_1) = f'(0) = 1 - 3 \cdot 0^2 = 1 > 0,$

$f'(1) = -2 < 0,$

$f'(-1) = -2 < 0.$

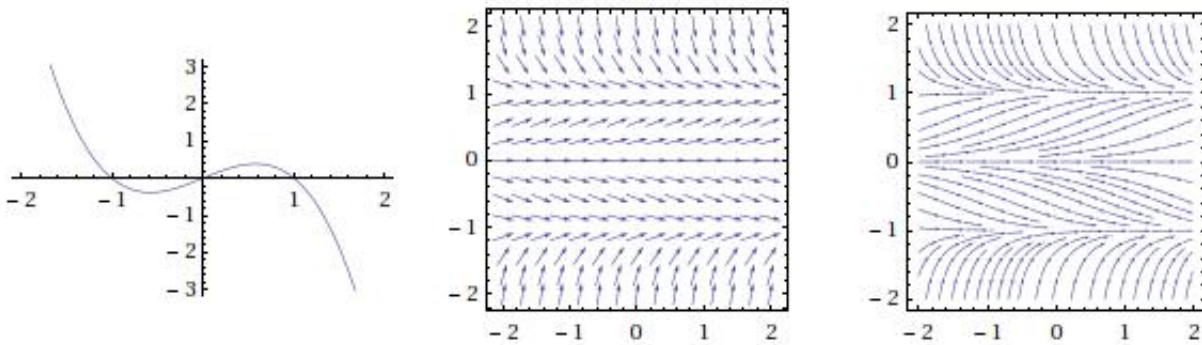
f' előjele alapján az y_1, y_2, y_3 fixpontok stabilitása: *instabil, stabil, stabil*.

A linearizált egyenletek a fixpontok körül:

$\frac{d}{dx}(y - 0) = \frac{d}{dx}\Delta y_1 = 1 \cdot \Delta y_1,$

$\frac{d}{dx}(y - 1) = \frac{d}{dx}\Delta y_2 = -2 \cdot \Delta y_2,$

$\frac{d}{dx}(y - (-1)) = \frac{d}{dx}\Delta y_3 = -2 \cdot \Delta y_3,$

10. Keresd meg az A matrix sajátértékeit és sajátvektorait! Keresd meg azt az S hasonlósági transzformációt, ami diagonalizálja A -t, vagyis $D = S^{-1}AS$, ahol D diagonális! Írd fel a v vektort a sajátvektorok lineáris kombinációjaként! Mennyi $A^{13}v$?

a) (7) b) $\begin{pmatrix} 3 & 0 \\ 0 & 2 \end{pmatrix}$ c) $\begin{pmatrix} 2 & 0 \\ 1 & 3 \end{pmatrix}$ d) $\begin{pmatrix} 2 & 1 \\ 0 & 3 \end{pmatrix}$ e) $\begin{pmatrix} 0 & 1 \\ -1 & 0 \end{pmatrix}$ f) $\begin{pmatrix} 2 & -3 \\ 3 & 2 \end{pmatrix}$

g) $\begin{pmatrix} 2 & 1 & 0 \\ 0 & 3 & 0 \\ 0 & 0 & 7 \end{pmatrix}$ h) $\begin{pmatrix} 2 & -3 & 0 \\ 3 & 2 & 0 \\ 0 & 0 & 7 \end{pmatrix}$

Itt a v vektor értéke:

a) $v = (8);$ b - f) $v = \begin{pmatrix} 3 \\ 4 \end{pmatrix};$ g - h) $v = \begin{pmatrix} 1 \\ 2 \\ 3 \end{pmatrix}$

Megoldás:

b)

$A = \begin{pmatrix} 3 & 0 \\ 0 & 2 \end{pmatrix}$

Sajátértékek: $\lambda_1 = 3,$ $\lambda_2 = 2,$

Sajátvektorok:

$v_1 = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix},$ $v_2 = \begin{pmatrix} 0 \\ 1 \end{pmatrix}$

$D = S^{-1}AS = \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 3 & 0 \\ 0 & 2 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 3 & 0 \\ 0 & 2 \end{pmatrix}$

Mivel A eleve diagonális volt, ez a feladat trivialis, a sajátértékek a diagonális elemek, a sajátvektorok pedig a standard bázis.

d)

$$A = \begin{pmatrix} 2 & 1 \\ 0 & 3 \end{pmatrix}$$

Sajátértékek egyenlete:

$$\det(A - \lambda E) = \begin{vmatrix} 2 - \lambda & 1 \\ 0 & 3 - \lambda \end{vmatrix} = (2 - \lambda)(3 - \lambda) - 1 \cdot 0 = 0$$

Sajátértékek: $\lambda_1 = 3$, $\lambda_2 = 2$.

Sajátvektorok egyenlete ($\lambda_1 = 3$ -ra):

$$\begin{pmatrix} 2 & 1 \\ 0 & 3 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x \\ y \end{pmatrix} = 3 \begin{pmatrix} x \\ y \end{pmatrix}, \quad \text{vagy} \quad \begin{pmatrix} 2-3 & 1 \\ 0 & 3-3 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x \\ y \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \end{pmatrix}$$

Innen $\begin{pmatrix} x \\ y \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} x \\ x \end{pmatrix}$. Ezek közül választunk egy nem nulla vektort, pl. legyen $x = 1$.

Sajátvektorok:

$$v_1 = \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \end{pmatrix}, \quad v_2 = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix}$$

Az A matrixot diagonalizáló hasonlosági transzformáció:

$$D = S^{-1}AS = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 1 & -1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 2 & 1 \\ 0 & 3 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 3 & 0 \\ 0 & 2 \end{pmatrix}$$

Itt S a v_1 és a v_2 oszlopvektorokból álló matrix.

Mennyi $A^{13}v$?

$$A^{13}v = (SDS^{-1})^{13}v = SD^{13}S^{-1}v = \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 3^{13} & 0 \\ 0 & 2^{13} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 1 & -1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 3 \\ 4 \end{pmatrix}$$

vagy

$$\begin{pmatrix} 3 \\ 4 \end{pmatrix} = \alpha v_1 + \beta v_2,$$

ahol

$$\begin{pmatrix} \alpha \\ \beta \end{pmatrix} = S^{-1} \begin{pmatrix} 3 \\ 4 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 1 & -1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 3 \\ 4 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 4 \\ -1 \end{pmatrix},$$

tehát

$$A^{13}v = A^{13}(\alpha v_1 + \beta v_2) = \alpha \lambda_1^{13} v_1 + \beta \lambda_2^{13} v_2 = 4 \cdot 3^{13} \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \end{pmatrix} + (-1) \cdot 2^{13} \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix}$$

f)

$$A = \begin{pmatrix} 2 & -3 \\ 3 & 2 \end{pmatrix}$$

Sajátértékek: $\lambda_1 = 2 + 3i$, $\lambda_2 = 2 - 3i$,

Sajátvektorok:

$$v_1 = \begin{pmatrix} i \\ 1 \end{pmatrix}, \quad v_2 = \begin{pmatrix} -i \\ 1 \end{pmatrix}$$

$$D = S^{-1}AS = \begin{pmatrix} -\frac{i}{2} & \frac{1}{2} \\ \frac{i}{2} & \frac{1}{2} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 2 & -3 \\ 3 & 2 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} i & -i \\ 1 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 2+3i & 0 \\ 0 & 2-3i \end{pmatrix}$$

g) Mivel A a d) és az a) blokkok kombinációja, így ezen két feladat eredményeit felhasználva a következőket kapjuk:

$$A = \begin{pmatrix} 2 & 1 & 0 \\ 0 & 3 & 0 \\ 0 & 0 & 7 \end{pmatrix}$$

Sajateretek: $\lambda_1 = 3, \quad \lambda_2 = 2, \quad \lambda_3 = 7, \quad ,$
 Sajatvektorok:

$$v_1 = \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix}, \quad v_2 = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}, \quad v_3 = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 1 \end{pmatrix}$$

$$D = S^{-1}AS = \begin{pmatrix} 0 & 1 & 0 \\ 1 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 2 & 1 & 0 \\ 0 & 3 & 0 \\ 0 & 0 & 7 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & 1 & 0 \\ 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 3 & 0 & 0 \\ 0 & 2 & 0 \\ 0 & 0 & 7 \end{pmatrix}$$

11. Oldd meg az elozo feladatban szereplo A matrixokra az

$$\frac{d}{dx}y = Ay, \quad y(0) = v$$

DE-t! Ird fel az altalanos, illetve a partikularis megoldast! Vizsgald meg az $y = 0$ fixpont stabilitasat! Mennyi $\exp(xA)$? Ird fel a partikularis megoldast e^{xA} segitsegevel!

Megoldas:

d)

$$A = \begin{pmatrix} 2 & 1 \\ 0 & 3 \end{pmatrix}$$

Sajateretek: $\lambda_1 = 3, \quad \lambda_2 = 2$. Sajatvektorok:

$$v_1 = \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \end{pmatrix}, \quad v_2 = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix}$$

Az altalanos megoldas:

$$y_{alt}(x) = \sum_i C_i e^{\lambda_i x} v_i = C_1 e^{3x} \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \end{pmatrix} + C_2 e^{2x} \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix}$$

Ha

$$y(0) = \begin{pmatrix} y_1(0) \\ y_2(0) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 3 \\ 4 \end{pmatrix} = 4 \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \end{pmatrix} + (-1) \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix},$$

akkor a partikularis megoldas

$$y_{part}(x) = 4e^{3x} \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \end{pmatrix} + (-1)e^{2x} \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix}$$

Mivel mindket sajatertek valos resze pozitiv, igy az $y = 0$ fixpont instabil.

Az xA matrix exponentialis fuggvenye:

$$e^{xA} = e^{xSDS^{-1}} = S e^{xD} S^{-1} = \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} e^{3x} & 0 \\ 0 & e^{2x} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 1 & -1 \end{pmatrix}$$

Ennek segitsegevel a partikularis megoldas az

$$y_{part}(x) = e^{xA} \begin{pmatrix} 3 \\ 4 \end{pmatrix}$$

alakban irhato fel.

12. $y'' = -y$. Ird fel a DE karakterisztikus egyenletet, illetve a DE altalanos megoldasat! Ird at a DE-t egy elsorendu DE-rendszerre es oldd meg az elozo feladathoz hasonloan! Hasonlitsd össze a ket megoldasi modszert!

Megoldas:

A karakterisztikus egyenlet es annak gyokei:

$$y'' = -y \implies \lambda^2 = -1 \implies \lambda_1 = 0 + 1 \cdot i, \quad \lambda_2 = 0 - 1 \cdot i,$$

tehat az altalanos megoldas:

$$y = C_1 e^{(0+i)x} + C_2 e^{(0-i)x} = e^{0 \cdot x} (\widetilde{C}_1 \cos(1 \cdot x) + \widetilde{C}_2 \sin(1 \cdot x))$$

Itt $C_1 = \widetilde{C}_1/2 + \widetilde{C}_2/(2i), \quad C_2 = \widetilde{C}_1/2 - \widetilde{C}_2/(2i)$.

Ugyanez elsorendu DE rendszerkent:

$$\begin{pmatrix} y \\ v \end{pmatrix}' = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ -1 & 0 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} y \\ v \end{pmatrix} = A \begin{pmatrix} y \\ v \end{pmatrix}$$

A sajátértékei és sajátvektorai:

$$\lambda_1 = i, \quad v_1 = \begin{pmatrix} 1 \\ i \end{pmatrix}, \quad \lambda_2 = -i, \quad v_2 = \begin{pmatrix} 1 \\ -i \end{pmatrix}$$

Tehát az általános megoldás:

$$\begin{pmatrix} y \\ v \end{pmatrix} = C_1 e^{ix} \begin{pmatrix} 1 \\ i \end{pmatrix} + C_2 e^{-ix} \begin{pmatrix} 1 \\ -i \end{pmatrix}$$

13. Keresd meg az A matrix sajátértékeit és sajátvektorait!

$$a) \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 0 & 0 \end{pmatrix} \quad b) \begin{pmatrix} 2 & 1 \\ 0 & 2 \end{pmatrix} \quad c) \begin{pmatrix} 2 & 3 \\ 0 & 2 \end{pmatrix} \quad d) \begin{pmatrix} 7 & 0 & 0 \\ 0 & 2 & 3 \\ 0 & 0 & 2 \end{pmatrix}$$

Mennyi $\exp(xA)$?

Megoldás:

c)

Sajátérték:

$$0 = \det(A - \lambda E) = \begin{vmatrix} 2 - \lambda & 3 \\ 0 & 2 - \lambda \end{vmatrix} \implies \lambda_1 = 2.$$

Az egyetlen sajátvektor:

$$\begin{pmatrix} 2 & 3 \\ 0 & 2 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x \\ y \end{pmatrix} = 2 \begin{pmatrix} x \\ y \end{pmatrix} \implies \begin{pmatrix} x \\ y \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} x \\ 0 \end{pmatrix}, \quad \text{vagyis } v_1 = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix}$$

$\exp(xA)$:

$$\begin{aligned} \exp(xA) &= \exp \left[\begin{pmatrix} 2x & 0 \\ 0 & 2x \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 0 & 3x \\ 0 & 0 \end{pmatrix} \right] = \exp \begin{pmatrix} 2x & 0 \\ 0 & 2x \end{pmatrix} \cdot \exp \begin{pmatrix} 0 & 3x \\ 0 & 0 \end{pmatrix} \\ &= \begin{pmatrix} e^{2x} & 0 \\ 0 & e^{2x} \end{pmatrix} \left[\begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 0 & 3x \\ 0 & 0 \end{pmatrix} + \frac{1}{2!} \begin{pmatrix} 0 & 3x \\ 0 & 0 \end{pmatrix}^2 + \dots \right] = \begin{pmatrix} e^{2x} & 0 \\ 0 & e^{2x} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & 3x \\ 0 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} e^{2x} & 3xe^{2x} \\ 0 & e^{2x} \end{pmatrix} \end{aligned}$$

Itt az első, $\exp(C + D) = \exp(C) \cdot \exp(D)$ típusú átalakítást azért lehetett elvégezni, mert esetünkben $[C, D] = CD - DC = 0$ volt:

$$\begin{pmatrix} e^{2x} & 0 \\ 0 & e^{2x} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 0 & 3x \\ 0 & 0 \end{pmatrix} - \begin{pmatrix} 0 & 3x \\ 0 & 0 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} e^{2x} & 0 \\ 0 & e^{2x} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix} = 0$$

Az utolsó előtti átalakításnál pedig azt használtuk ki, hogy

$$\begin{pmatrix} 0 & 3x \\ 0 & 0 \end{pmatrix}^2 = (3x)^2 \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 0 & 0 \end{pmatrix}^2 = \begin{pmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix} = 0$$

14. Oldd meg az előző feladatban szereplő A matrixokra az

$$\frac{d}{dx} y = Ay, \quad y(0) = v$$

DE-t! Írd fel a partikuláris megoldást e^{xA} segítségével, ha a v vektor értéke:

$$a - c) \quad v = \begin{pmatrix} 3 \\ 4 \end{pmatrix}; \quad d) \quad v = \begin{pmatrix} 1 \\ 2 \\ 3 \end{pmatrix}$$

Megoldás:

c)

$$y_{part}(x) = e^{xA} y(0) = \exp \left[x \begin{pmatrix} 2 & 3 \\ 0 & 2 \end{pmatrix} \right] \begin{pmatrix} 3 \\ 4 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} e^{2x} & 3xe^{2x} \\ 0 & e^{2x} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 3 \\ 4 \end{pmatrix}$$

15. Csillapított harmonikus oszcillator: $y'' = -y - ky'$. Ird fel a DE karakterisztikus egyenletet, es határozd meg, hogy milyen k érték esetén esnek egybe a gyökei! Ird fel a DE általános megoldását!

Ird at a DE-t egy elsőrendű rendszerre, es vizsgálj meg az együtthatómatrix Jordan dekompozícióját!

Megoldás:

Karakterisztikus egyenlet:

$$y'' = -y - ky' \implies \lambda^2 = -1 - k\lambda \implies \lambda_{1,2} = \frac{-k \pm \sqrt{k^2 - 4}}{2}$$

Egy gyök van, ha $k = \pm 2$. Mi a $k = 2$ esetet vizsgáljuk, ekkor $\lambda = -1$.

Az általános megoldás:

$$y_{alt} = C_1 e^{-x} + C_2 x e^{-x}.$$

Ugyanez elsőrendű DE rendszerként:

$$\begin{pmatrix} y \\ v \end{pmatrix}' = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ -1 & -2 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} y \\ v \end{pmatrix} = A \begin{pmatrix} y \\ v \end{pmatrix}$$

A sajátértéke, sajátvektora:

$$\lambda = -1, \quad v_1 = \begin{pmatrix} -1 \\ 1 \end{pmatrix}$$

A Jordan normalforma:

$$Av_1 = \lambda v_1,$$

$$Av_2 = \lambda v_2 + v_1$$

tehát

$$v_1 = \begin{pmatrix} -1 \\ 1 \end{pmatrix}, \quad v_2 = \begin{pmatrix} -1 \\ 0 \end{pmatrix}, \quad S = \begin{pmatrix} -1 & -1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix},$$

$$J = S^{-1}AS = \begin{pmatrix} -1 & 1 \\ 0 & -1 \end{pmatrix}$$

Ennek alapján

$$\exp(xA) = \exp(xSJS^{-1}) = S \exp(xJ) S^{-1} = S \begin{pmatrix} e^{-x} & x e^{-x} \\ 0 & e^{-x} \end{pmatrix} S^{-1}$$

16. $y'' = y - y^3$. Legyen $p = y'$. Mutasd meg, hogy a DE a következő (Hamilton fele) alakban is felírható:

$$y' = \frac{\partial H}{\partial p}, \quad p' = -\frac{\partial H}{\partial y}.$$

Mennyi H ? Mutasd meg, hogy $H' = 0$!

Ird at a DE-t egy elsőrendű DE rendszerre, keresd meg annak a fixpontjait, ird fel a fixpontoktól való eltérésre vonatkozó linearizált DE-eket! Vizsgálj meg a fixpontok stabilitását!

Megoldás:

$$y' = p = \frac{\partial H}{\partial p} \implies H(y, p) = \frac{p^2}{2} + h(y),$$

$$p' = y'' = y - y^3 = -\frac{\partial H}{\partial y} \implies H = \frac{p^2}{2} + \frac{y^4}{4} - \frac{y^2}{2}$$

$$H' = pp' + y^3 y' - yy' = p(y - y^3) + (y - y^3)y' = p(y - y^3) + (y - y^3)p = 0$$

Elsőrendű DE-rendszer:

$$\frac{d}{dx} \begin{pmatrix} y \\ p \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} p \\ y - y^3 \end{pmatrix}$$

Egyensúlyi állapotok (fixpontok):

$$\begin{pmatrix} 0 \\ 0 \end{pmatrix} = \frac{d}{dx} \begin{pmatrix} y \\ p \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} p \\ y - y^3 \end{pmatrix} \implies y_1 = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \end{pmatrix}, \quad y_2 = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix}, \quad y_3 = \begin{pmatrix} -1 \\ 0 \end{pmatrix},$$

A Jacobi matrix:

$$J = \begin{pmatrix} \frac{\partial}{\partial y} p & \frac{\partial}{\partial p} p \\ \frac{\partial}{\partial y} (y - y^3) & \frac{\partial}{\partial p} (y - y^3) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 1 - 3y^2 & 0 \end{pmatrix}$$

A Jacobi matrix erteke a fixpontokban:

$$J(y_1) = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}, \quad J(y_2) = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ -2 & 0 \end{pmatrix}, \quad J(y_3) = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ -2 & 0 \end{pmatrix}$$

A matrixok sajátertekei:

$$y_1 : (1, -1), \quad y_2 : (0 - \sqrt{2}i, 0 + \sqrt{2}i), \quad y_3 : (0 - \sqrt{2}i, 0 + \sqrt{2}i).$$

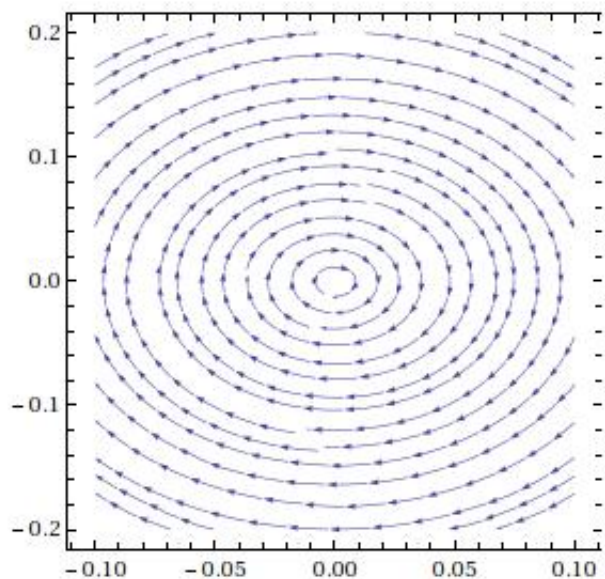
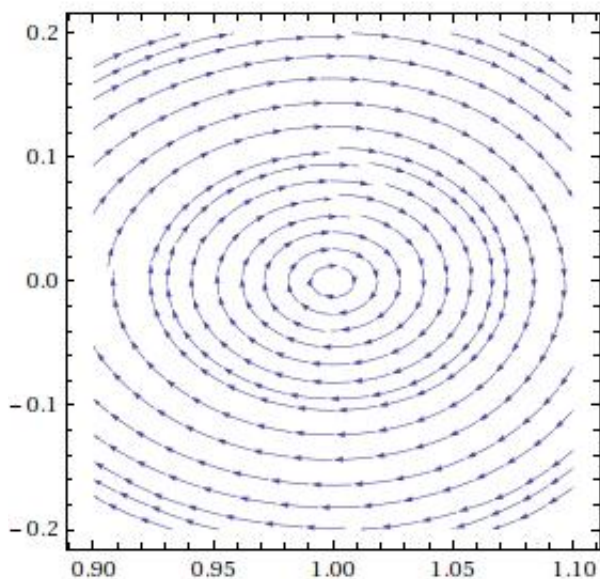
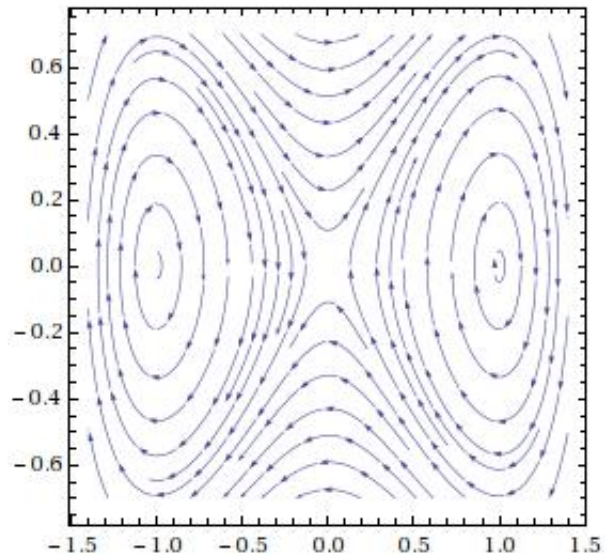
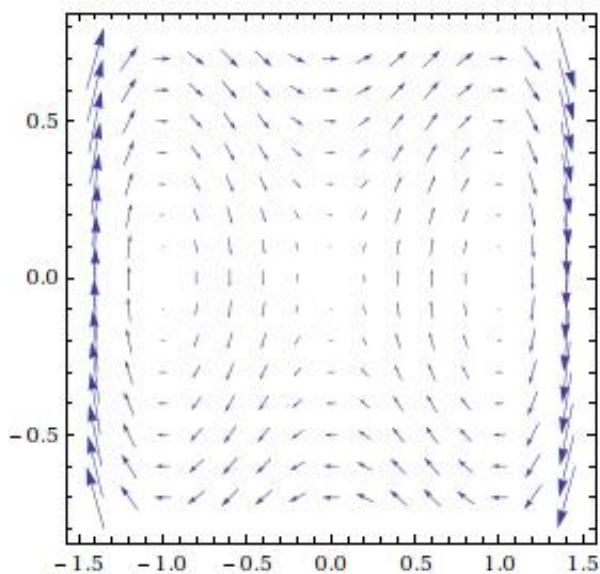
Mivel

$$y_1 : -1 < 0 < 1 \implies y_1 \text{ instabil nyeregpont}$$

$$y_{2,3} : \Re(0 \pm \sqrt{2}i) = 0, \quad \Im(0 \pm \sqrt{2}i) \neq 0 \implies y_{2,3} \text{ centrum, stabil, de nem aszimptotikus}$$

A linearizált DE pl. az y_2 fixpont körül:

$$\frac{d}{dx} \begin{pmatrix} y - 1 \\ p - 0 \end{pmatrix} = \frac{d}{dx} \begin{pmatrix} \Delta y \\ \Delta p \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ -2 & 0 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \Delta y \\ \Delta p \end{pmatrix}$$

Az felső sor két ábrája a DE vektormezőjét, illetve annak megoldásgörbeit mutatja. A második sor első ábrája a megoldásgörbékét ábrázolja az y_2 fixpont körül, míg a második ábra a linearizált, közelítő egyenlet megoldásgörbeit tartalmazza.

17. $y'' = y - y^3 - y'$. Legyen $p = y'$ Ird at a DE-t egy elsorendu DE rendszerre, keresd meg annak a fixpontjait, ird fel a fixpontoktol valo elteresre vonatkozo linearizalt DE-eket! Vizsgald meg a fixpontok stabilitasat!

Legyen $H = p^2/2 - y^2/2 + y^4/4$. Mutasd meg, hogy $H' \leq 0$ a harom kozul ket fixpontban ! Bizonyitsd be ennek alapjan ezen fixpontok stabilitasat!